

ARCHEOLOGIENOTA
LEOPOLDSBURG HEPPEN
ZAVELSTRAAT 14-16
PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

FODIO
Turnhoutsebaan 277
B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens
Jan De Beenhouwer

Inhoud

2. Programma van maatregelen	35
2.1 Gemotiveerd advies	35
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem	36
2.2.1 Administratieve gegevens	36
2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen.....	37
2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode.....	38
2.2.4 Onderzoekstechnieken	39

2. Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen werden geraadpleegd. Uit de studie van de bodem, het landschap en de historische en archeologische waarden in de nabije en ruime omgeving is gebleken dat er in de tweede helft van de 18de eeuw aan de zuidzijde van het onderzoeksgebied een gebouw stond dat deel uitmaakte van de noordelijk bewoningskern van Heppen. Die bestond uit een twintigtal huizen gegroepeerd rond twee driehoekige pleintjes. Op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen blijkt dat het gaat om een langgevelig west-oost georiënteerd gebouw. Voor 1873 werd het afgebroken en daarna bleef het projectgebied onbebouwd en in gebruik als bouwland of tuin, plaatselijk begroeid met bomen.

Ondanks het mogelijk nadeel van de beperkte oppervlakte vrij voor onderzoek en het minder gunstig beeld van de gaafheid van de bodem voor de bewaring van middeleeuwse of oudere sporen onder het akkerdek, wordt toch verder archeologisch onderzoek aanbevolen. De afweging daarvoor is gebaseerd op de aanwezigheid van het post-middeleeuws gebouw op het zuidelijk deel van het projectgebied in de 18de eeuw. De nieuwe tijd is een periode die archeologisch in buitengebied nog niet goed gedocumenteerd is en waarvoor verder onderzoek mogelijk kenniswinst kan opleveren. Dit onderzoek moet in een volgende fase gericht zijn op de lokalisatie van het gebouw en het in kaart brengen van de bewaringstoestand en het daarmee verbonden potentieel op kenniswinst.

Er kan momenteel enkel vooronderzoek zonder ingreep in de bodem worden uitgevoerd. De initiatiefnemers en eigenaars van de gronden beroep en zich op economische redenen om verder vooronderzoek uit te stellen tot na het verlenen van de verkavelingsvergunning. Vermits het gaat om privé-personen die eenmalig verkavelen zou de economische schade bij het niet verkrijgen van de verkavelingsvergunning te groot zijn voor de eigenaar. De eigenaar en initiatiefnemer verleent dan ook geen toestemming tot het betreden van de percelen voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek voorafgaand aan de aanvraag voor de verkavelingsvergunning. Daarom wordt voorgesteld om na het verlenen van de verkavelingsvergunning en voorafgaand aan de verkoop van de percelen bouwgrond een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren.

Het bureauonderzoek leverde tot nu toe onvoldoende informatie op om een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over de positie en bewaringstoestand van archeologisch erfgoed dat op basis van cartografische bronnen verwacht wordt. Vooronderzoek met ingreep in de bodem wordt daarom noodzakelijk geacht om vast te stellen of er archeologische sporen aanwezig zijn binnen het projectgebied en wat de bewaringstoestand is, met het oog op mogelijke kennisvermeerdering.

2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.2.1 Administratieve gegevens

Locatie	Provincie	Limburg
	Gemeente	Leopoldsburg
	Deelgemeente	Heppen
	Site	Zavelstraat 14-16
Kadastrale gegevens		Leopoldsburg Afd. 2 Heppen, Sectie A, 438C en 436 B
Oppervlakte onderzoeksgebied proefsleuven		2320 m ²
	punt 1 (NW)	x210285.20 y200631.59
	punt 2 (ZO)	x 210319.85 y200567.98

Fig. 26 Situering van het projectgebied en het door middel van proefsleuven te onderzoeken gebied op het GRB. © Geopunt

2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Op basis van de geplande werken, de actuele archeologische voorkennis over het projectgebied en de verwachting ten aanzien van de archeologische waarde wordt de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem als volgt omschreven: er wordt een archeologische evaluatie uitgevoerd van het volledige projectgebied. Dit houdt in dat archeologisch erfgoed wordt opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd. Verder wordt de impact van de werken op het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed bepaald. Ook de mogelijkheid van *in situ* behoud wordt onderzocht en indien dit niet kan worden er aanbevelingen voor vervolgonderzoek en bewaring *ex situ* geformuleerd. Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

Algemeen

- Zijn er archeologische sporen bewaard en wat is de aard van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten bewaard en wat is de aard van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit en gaafheid van de sporen?
- Zijn er archeologische structuren of spoorassociaties te herkennen?
- In hoeverre komen de onderzoeksresultaten uit het bureauonderzoek overeen met de resultaten van het proefsleuvenonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht zowel vanuit methodologie als aanpak voor vervolgonderzoek?

Perioden en sites

- In welke periode(n) kunnen de sporen gedateerd worden?
- Zijn er kenmerken die wijzen op de aanwezigheid van permanente of tijdelijke nederzettingen in één of meerdere perioden en wat zijn die kenmerken?
- Zijn er elementen die wijzen op continuïteit of fasering van de nederzettingen of structuren?
- Welke elementen uit het archeologisch ensemble dragen bij tot de kennis van de economische en sociale relaties in de verschillende perioden of fasen?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning,...)
- Zijn er sporen van ambachtelijke/agrarische activiteit ?
- Strekken de sites zich uit over de grenzen van het onderzoeksgebied?

Landschap en bodem

- Hoe is de oorspronkelijke bodem opgebouwd en hoe is die in de loop van de tijd geëvolueerd (vorming van het akkerdek, erosie...)?
- In welke mate is de bewaring van de sporen en vondsten aangetast en welke processen zijn hiervoor verantwoordelijk?

2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode

Op basis van de historische kaarten is de verwachting groot om muurfunderingen aan te treffen uit de nieuwe tijd. Geofysisch onderzoek is één van de methoden om die in kaart te brengen. Verder onderzoek moet echter ook gericht zijn op het evalueren van de bewaring van de sporen en hun mogelijkheid tot kenniswinst. Dat kan niet met geofysische onderzoek. Bovendien levert deze onderzoekstechniek te weinig bruikbare resultaten op met betrekking tot de chronologie van eventuele sporen. Daarom wordt geofysisch onderzoek in de context van dit projectgebied niet aanbevolen.

Veldkarting is niet haalbaar vermits de site gedeeltelijk in gebruik is als tuin en gedeeltelijk begroeid is met bomen.

Landschappelijke boringen zouden een beeld kunnen verschaffen van de bodemopbouw, maar leveren ook geen informatie over de positie en bewaring van de verwachte sporen. Zij worden daarom niet aanbevolen.

Om vast te stellen of er archeologische sporen aanwezig zijn binnen het projectgebied en wat hun bewaringstoestand is, wordt een proefsleuvenonderzoek aanbevolen. Proefsleuven zijn een instrument waarmee sites kunnen worden gelokaliseerd en geëvalueerd. Zij geven informatie over de aan- en afwezigheid, de aard, omvang en kwaliteit van het archeologisch erfgoed, geven de relevante archeologische niveaus aan en maken het mogelijk om de kosten in te schatten die gepaard gaan met eventueel vervolgonderzoek. Zij bieden bijkomend het voordeel dat een transect doorheen het landschap of de bodem bekomen wordt.¹ Om deze reden en omwille van het evenwicht tussen de onderzoeksinspanning en de te verwachten resultaten wordt enkel een proefsleuvenonderzoek aanbevolen. De te verwachten onderzoekssituatie is een site zonder complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft een oppervlakte van ca. 2320 m². (Fig. 26)

¹ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven; Tol et al. 2004.

2.2.4 Onderzoekstechnieken

Het proefsleuvenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site zonder complexe verticale stratigrafie opgenomen in de Code van Goede Praktijk.²

Er wordt gewerkt met 2 meter brede parallelle en continue proefsleuven. Het hanteren van continue sleuven biedt het voordeel dat er bijna geen blanco zones zijn, het aantal machinebewegingen tot een minimum herleid wordt en er één archeologisch niveau kan worden aangehouden. De techniek laat ook toe een transect door het terrein aan te leggen.³ De afstand van middenpunt tot middenpunt tussen de sleuven bedraagt maximaal 15 m. Als uitgangspunt wordt dekkingsgraad van 12,5 % genomen, opgedeeld in 10% sleuven en 2,5% kijkvensters, dwarssleuven of volgsleuven.⁴ Simulaties van sleuven op verschillende soorten vindplaatsen hebben aangetoond dat met een dekkingsgraad van 10% ongeveer 95% van de vindplaatsen met een minimum omvang van 5m diameter worden opgespoord.⁵ De sleuven worden ingeplant in een hoek ten opzichte van de te verwachten bebouwing.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk, maar nooit uit te sluiten. Tijdens de graafwerken wordt daarom aandacht gevraagd voor concentraties van lithische artefacten. In geval er lithische artefacten bewaard bleven moet worden ingeschat of het gaat om een concentratie die te maken heeft met een activiteitszone of eerder om verspreide artefacten. De vondst van een scherp neolithisch aardewerk op korte afstand ten noorden van het onderzoeksgebied toont aan dat de mens ook in deze periode actief was in de regio. Er moet daarom bijzondere aandacht zijn voor sterk vervaagde sporen en vondstconcentraties die zich schijnbaar zonder zichtbare context in de bodem bevinden.

Het onderzoek is succesvol wanneer er kan worden achterhaald of er al dan niet archeologische sporen bewaard bleven binnen het onderzoeksgebied en de kwaliteit van de sporen kan worden bepaald, zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst, zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

De actoren moeten beschikken over de competenties omschreven in de Code van Goede Praktijk.⁶ De veldwerkleider heeft daarnaast minstens 5 prospecties met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven in plaggenbodems.

² Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Versie 2.0.

³ https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/methoden_en_technieken/terreinevaluatie/proefsleuven

⁴ code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. versie 2.0

⁵ Borsboom A. & Verhagen J. 2009. KNA Leidraad inventariserend Veldonderzoek. Deel Proefsleuvenonderzoek. http://www.sikb.nl/upload/documents/archo/leidraden/KNA%20Leidraad%20proefsleuvenonderzoek%20definitief_04122012%20v%201.02.pdf

⁶ code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. versie 2.0